

Et stigende pres på pædagoger er, at de over for omverdenen skal vise og dokumentere, at deres arbejde har en klar betydning, siger Peter Ø. Andersen, lektor ved Institut for pædagogisk sociologi, Danmarks Pædagogiske Universitet. Men det kan være en vanskelig opgave, for der er langt fra teori til praksis.

Pædagoger under forandringspres

* Pædagogens rolle er i disse år udsat for forandringspres. Pædagoger skal i højere grad vise tydelige resultater, de skal evalueres, og ikke mindst skal de tydeliggøre, at deres arbejde er meningsfuldt, ikke blot over for forældre, lærere og børn, men også over for hinanden, andre faggrupper, kommunale repræsentanter, politikere og andre offentlige aktører. Det fortæller Peter Ø. Andersen, lektor ved Institut for Pædagogisk Sociologi, Danmarks Pædagogiske Universitet. Han har i mange år forsket i børnepædagogik og pædagogisk udviklingsarbejde. Blandt andet har han skrevet ph.d. om pædagogers håndtering af deres arbejde og udgav i 2002 bogen 'Pædagogik, udvikling og evaluering'. For ham handler den pædagogiske rolle ikke kun om at gøre det bedste for barnet, men snarere om at indtage en position, der får det pædagogiske arbejde til at danne mening og se fornuftigt ud for alle indgåede parter.

I dag er der ifølge Peter Ø. Andersen større krav til, hvad pædagoger skal præstere på jobbet, blandt andet fordi flere og flere systemaktører, såsom politikere og forskere, spiller en rolle på den pædagogiske scene.

»Pædagoger skal i stigende grad vise, de er det værd, som de er blevet ansat for. Den økonomiske beregning i forhold til, hvad kommuner og institutioner leverer, er en argumentation, som i stigende grad kommer ind over det pædagogiske arbejde, og som betyder, at pædagoger skal kunne vise, at pædagogisk arbejde faktisk betyder noget. Over for sig selv som profession og over for andre professioner skal man kunne vise, hvad det er for nogle typer processer, man iværksætter, og hvad de afstedkommer. Et af de tydeligste pres er kravet om, at pædagoger ikke bare skal legitimere deres virke, men også skal vise, at deres arbejde har en klar betydning, som de skal kunne dokumentere på en sådan måde, at man både inden for professionen og i forhold til både forældre og offentligheden kan vise, 'det, vi gør, medvirker til det og det', siger Peter Ø. Andersen.

Men pædagogers virke er jo ikke et særlig veldefineret arbejdsområde, hvor man kan måle og veje, præcis hvad man gør. Giver det stigende pres

problemer for pædagoger?

»Der er den dobbelthed i det, at man selvfølgelig kan sige, at det altid er udmærket at overveje, hvad det, man foretager sig, fører med sig. Men der ligger også en klar problematik i forhold til forståelsen af det pædagogiske arbejde, hvis man i høj grad begynder at fokusere for ensidigt på, hvilke resultater arbejdet fører med sig.«

Et refleksivt forhold

Selv om pædagogrollen møder forandringspres, er den tæt forbundet med det bestående. Den pædagogiske position sigter nemlig efter at reproducere allerede eksisterende forhold ved at overføre normer, værdier, viden og vaner fra den ene generation til den anden. Ifølge Peter Ø. Andersen er det dog blevet sværere at praktisere denne overføring, fordi forskellen mellem generationerne konstant er i forandring:

»Grundlæggende set handler det om, at der på den ene side er tale om, at pædagogik er en overføring af kulturelle forhold og mentale forestillinger fra en generation til en anden, men at de forhold på den anden side ikke kan overføres umiddelbart, fordi omstændighederne fra den ene generation til den anden ændrer sig dramatisk. Jeg kan for eksempel ikke forvente at overføre alle mine indstillinger til mine børn, fordi det næppe på alle punkter har særlig meget relevans for dem, og fordi de kan en hel masse andet, det vil sige handler ud fra orienteringsmønstre, som jeg ikke altid kan genkende, men som jeg dog kan se, fungerer fint for dem. I og med at den automatik ikke længere bare kan finde sted – altså at man ikke bare kan overføre en række mønstre fra den ene generation til den anden – så skal forholdet blive refleksivt. Og den del af opdragelsen, som nødvendigvis må reflekteres, er tilsyneladende blevet en hel del større, fordi forskellene mellem generationerne hele tiden forandrer sig«, siger Peter Ø. Andersen.

»Det forhold, der tidligere har været meget mere automatisk og har været noget, som har fundet sted mere upåagtet, det er i højere grad nødvendigt at re-

flektere over i dag, netop fordi det ikke giver sig selv. Derfor bliver der en meget stor opmærksomhed omkring det, fordi man hele tiden må spørge: 'hvordan skal jeg forstå barnet', og 'hvordan skal jeg handle over for det'. Det er ikke sikkert, at man har nogen umiddelbar og relevant erfaring og viden at handle ud fra, og har man ikke det, så kan man som teoretiker i realiteten næppe med rimelig sikkerhed påstå, at noget er helt rigtigt. Derfor kan det være ret umuligt at udstikke nogle sikre retningslinjer. Det betyder dog ikke, at det ikke forsøges«, siger han.

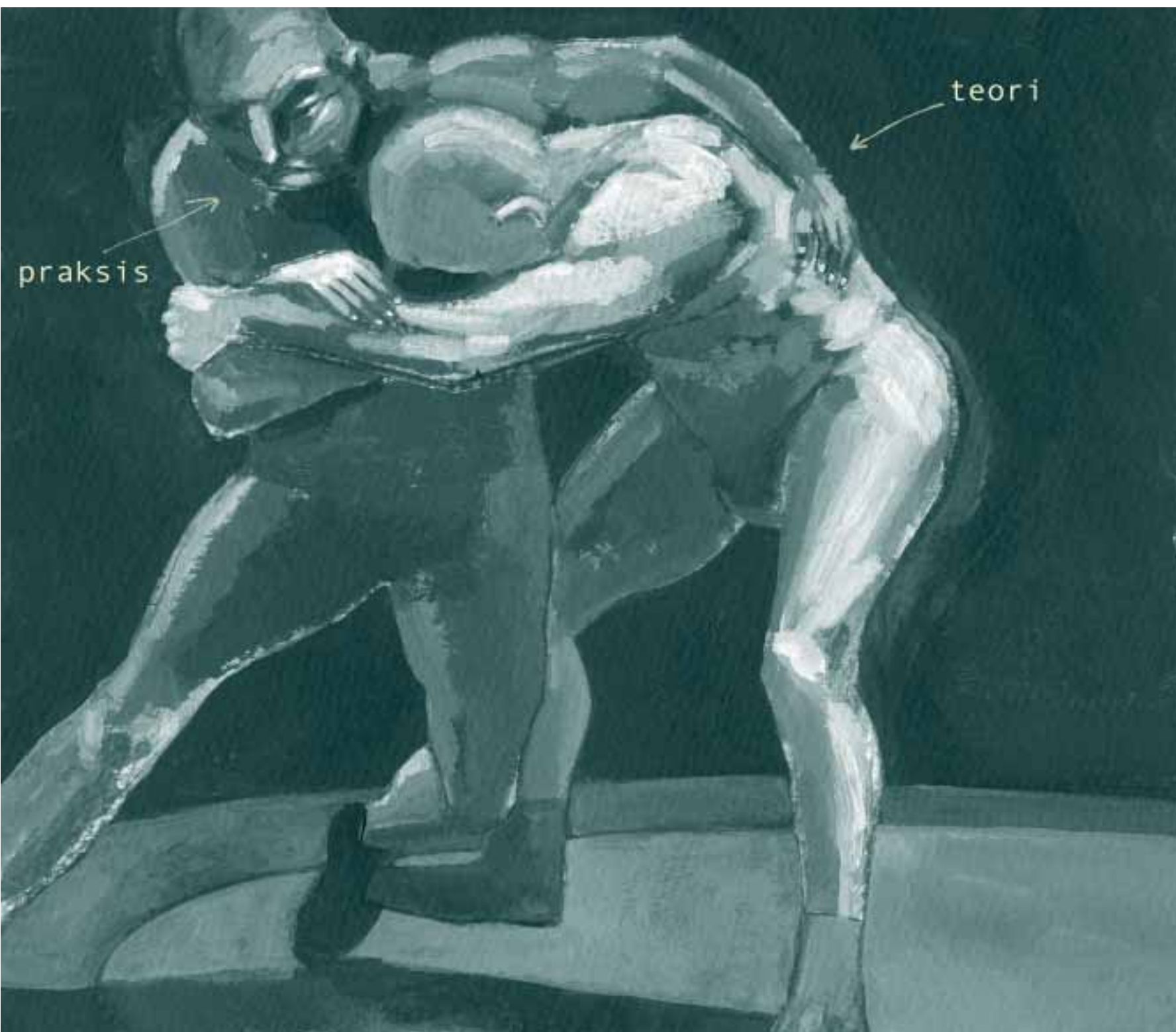
For at illustrere voksnes vanskeligheder med at trække på egne erfaringer henviser Peter Ø. Andersen til den aktuelle debat om børn og mobiltelefoner. Hvordan skal skoler, institutioner, forældre mv. tackle børns begejstring for mobiltelefoner og sms-kommunikation? Hvilke konsekvenser har det at give et 6-årigt barn en mobiltelefon? Her har vi ifølge Peter Ø. Andersen et eksempel på, at voksne ikke kan gå til et fænomen med egne barndoms erfaringer i bagehovedet og derfor må forholde sig refleksivt til fænomenet.

To italesættelser

En ting er dog at tale om, hvordan man bør handle, og hvordan man bør behandle børn. En anden ting er at fungere sammen med børn i den pædagogiske hverdag. Ifølge Peter Ø. Andersen er der i dag en kløft mellem pædagogers praksis og det sprog, som beskriver denne praksis: »Jeg vil mene, der er en systematisk uoverensstemmelse mellem, hvad den pædagogiske virksomhed handler om, sådan som den foregår mellem generationerne, og den måde, den bliver italesat på.«

Hvori består uoverensstemmelsen?

»I stigende grad italesætter man forholdet til børn, som om det ikke er en pædagogisk relation. Man italesætter det, som om det kun er en selvudviklende relation. At børn godt kan det her selv. Det, jeg prøver at fastholde, er, at det ikke kun er de nære relationer, der er tale om. Der er tale om, at alt det, vi foretager os, er en reproduktion af det, vi egentlig allerede gør i forvejen; det er en reproduktion af det bestående.« ▶

praksis

teori

- Ifølge Peter Ø. Andersen er børnepædagogikken i dag domineret af to modsatrettede italesættelser eller diskurser:

»Den ene er en diskurs om 'kompetencebarnet', om 'selvansvarlighed', om 'udvikling', om at 'børn kan mere, end man forventer af dem', 'det er godt, at børn får mulighed for selv at forvalte deres eget liv i så høj grad som muligt'. 'Det nye børnesyn' kan man også lidt sloganagtigt kalde det, men det er nu ikke sikkert, at det er så nyt endda. Det er en meget positiv beskrivelse af barnet, der selv opsøger viden i sin verden, uden at det tilsyneladende i særlig stor udstrækning finder sted i en opdragelsesrelation. Barnet er selv den udførende kraft; den, der tager initiativ, og også har en meget stor del af ansvaret. Den anden italesættelse er den, hvor man taler om, at barnet skal opdrages og stimuleres, og hvor man fokuserer på, at børn skal lære en række målbare resultater. Måske også at det specielt er de svage, det går ud over, hvis ikke der er nogen, der hele tiden sørger for at holde øje med dem og stimulere dem«, siger Peter Ø. Andersen.

Hvilke værdier og tankesæt er de to italesættelser knyttet til?

»Den ene er den positive, og den er både præget af noget romantisk gods og absolut også af noget 'videnskabeligt velbegrundet'. Den anden er den mere bagstræberiske og reaktionære: at vi vil geninstallere forestillingen om den voksne som den, der kan pege vejen ud for børnene, og som kan hjælpe dem med at gå den vej. Men i og med at den voksne nu om dage ikke ved med nogen form for sikkerhed, hvor børn skal gå hen, så er det en position, som ikke længere vil have særlig gode muligheder for at blive realiseret.«

Peter Ø. Andersen mener ikke, de divergerende diskurser har særlig megen indflydelse på den pædagogiske praksis: »Vi kan tale om, om vi skal opdrage på den ene eller på den anden måde, og har gjort det ud fra disse to grundlæggende positioner i 30 år i træk, uden at det egentlig er noget, der flytter sig nogen steder, fordi det har ikke greb om det, det egentlig handler om, nemlig overføring af kultur og livsforståelse fra den ene generation til

den anden og den form for noget nær automatik, der også er i pædagogik. Her er der også tale om reproduktionen af sociale fænomener, som vi ikke med sikkerhed kan påvirke voldsomt meget, og som vi må acceptere, finder sted«, siger han.

Fra teori til praksis

Ifølge Peter Ø. Andersen mangler pædagoger i dag et analytisk og beskrivende fagsprog, blandt andet fordi den pædagogiske teori holder fast i en forekskrivende tradition. Derfor ser han det som en udfordring for såvel pædagoger som pædagoguddannelsen at skabe et sådant sprog og indtage en observerende og beskrivende position:

»Den pædagogiske teori skal ikke blot være forekskrivende. Det er på mange måder pædagoger, der ved bedst, hvad der virker i det praktiske arbejde og i de konkrete situationer. Det, som teorien kan bidrage med, er først og fremmest at forsøge at få pædagoger til at se nogle andre sider af deres arbejde. At vise, der i det pædagogiske arbejde ligger nogle sociale omstændigheder, som på mange måder er det, der styrer pædagogernes hverdag. Men i mange tilfælde vil sådanne teoretiske belysninger ikke opleves som umiddelbare relevante for den enkelte pædagog, fordi den ikke nødvendigvis accepterer de gældende forestillinger om opdragelsens muligheder«, siger han.

I praksis trækker pædagoger og pædagogmedhjælpere i høj grad på deres personlige kompetencer, mener Peter Ø. Andersen. »Grundlaget for, at man kan fungere som pædagog, er, at man har nogle tidlige sociale forudsætninger, som man sætter i spil. Det kan man ikke unddrage sig. Det handler i høj grad om kropslige orienteringer og kropslige fornemmelser – at gøre de rigtige ting på de rigtige måder, fordi det føles rigtigt. Og modsat opmærksomheden omkring hvor det netop ikke føles rigtigt – og dermed anledningen til at overveje, om det er rigtigt.«

Er det noget, man kan lære?

»Ja, man har jo lært det på forskellige måder og i forskellige grader, men der er nok en vis tvivl om, hvordan man kan lære det, hvis man bliver under-

Lektor Peter Ø. Andersen
Institut for pædagogisk sociologi,
Danmarks Pædagogiske Universitet

vist i det. Man skal komme til en grad af erkendelsesmæssige brud i sit liv, før at den undervisning, man har været udsat for, sætter sig som lærdom. Det er først, når nogle af de måder, man plejer at forstå og handle på, bliver sat ud af kraft, at der er en anledning til at lære.«

Ifølge Peter Ø. Andersen er modsætningen mellem teoretisk begribelse og praktisk formåen et nødvendigt forhold, som aldrig kan komme til overensstemmelse. Men pædagoguddannelsen bør stræbe efter at tydeliggøre forskellene mellem teori og praksis: »Hvis man i højere grad understreger forskellene mellem arbejdslogik, eller snarere det praktiske liv, og så en teoretisk og analytisk tilgang, så vil jeg mene, at man kan blive bedre kvalificeret som pædagog til også at forstå, hvad ens arbejde består i i en større sammenhæng, og hvad man kan bruge teori til. Det er mit indtryk, at den største udfordring for pædagoguddannelsen er, at man i højere grad får tydeliggjort forskellen og modsætningerne mellem de forskellige måder at forstå verden på og måderne, man kan arbejde analytisk og teoretisk på.« ▲

Camilla Mehlsen
Asterisk@dpu.dk